

Edebi Eleştiri Dergisi

(Journal of Literary Criticism)

ISSN: 2602-4616

Cilt III, Sayı II, Ekim 2019

YÜKLENME TARİHİ: 24.07.2019 KABUL TARİHİ: 07.10.2019 YAYIN TARİHİ: 24.10.2019

Künye: Alçiçek, Pınar (2019). Turgay Nar Tiyatrosu (Kitap Tanıtımı), c. 3/2, s.187-191 DOI: 10.31465/ceder.637257

Pınar ALÇİÇEK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Göç
Çalışmaları Programı Doktora
Öğrencisi. pnralcicek@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9089-6626

KİTAP DEĞERLENDİRME

BOOK REVIEW

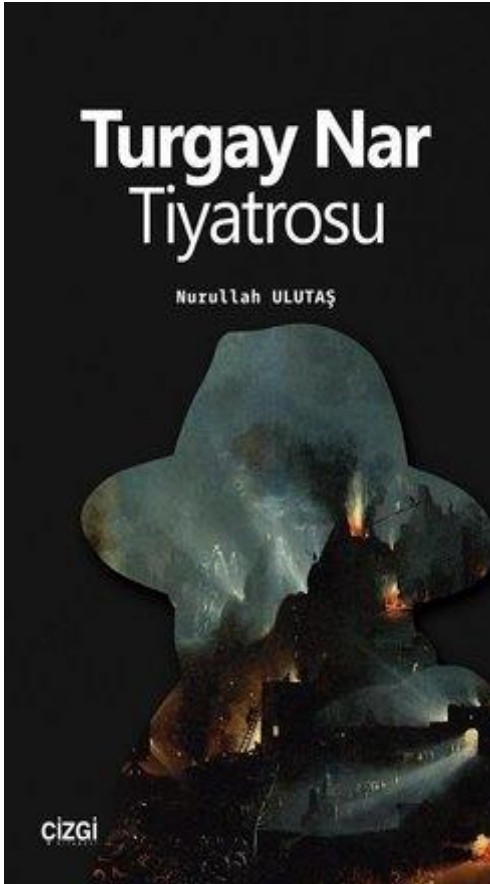
Değerlendirilen Kitabın Adı

Turgay Nar Tiyatrosu

Yazarı

Nurullah ULUTAŞ

**Yayınevi, Basım Yeri, Basım Tarihi,
Baskı ve Sayfa sayısı, ISBN no.:** Çizgi
Kitabevi, İstanbul, 2018, 1. Baskı, 239
sayfa, 9786051962405

Turgay Nar'ın oyunları hakkında yazılan makaleler ve tezler bulunmaktadır; ancak yapılan taramalarda konuyla ilgili müstakil bir esere rastlanmamıştır. Bu bakımdan Nurullah Ulutaş'ın eseri özgün bir değere sahiptir. Ulutaş, eserini daha önce Nar'ın oyunları üzerine yazdığı birkaç makale üzerine inşa etmiştir. Pek çok alt okumaya açık olan *Turgay Nar Tiyatrosu* adlı kitapta yazar; edebiyat, tiyatro, felsefe, sosyoloji, psikoloji, politika gibi alanlardaki hâkimiyetini kitaba yansıtması; bu sayede akademik camiaya disiplinlerarası zengin bir kaynak sunmuştur. Nurullah Ulutaş, *Turgay Nar Tiyatrosu*'nda sanatçının yalnızca tiyatro eserlerini inceleme kolaylığına kaçmamış; onun sanatını ve eserlerini birbirinden bağımsız ele almak yerine eserlerine bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Ulutaş'ın geniş kaynak taramaları yaptığı eserde, bölüm başlıkları altında öncelikle başlıkla bağlantılı olarak genel bilgi verilir ve okurun Nar'ın eserleriyle ilgili analizler yapmasının önü açılır.

Yapıt; dil ve içerik olarak daha çok Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ile Tiyatro Bölümlerinde çalışmalarını yürüten akademisyenler ve bu bölümlerde

okuyan lisans ve lisansüstü öğrenciler için önemli bir kaynaktır. Beş bölümden oluşan kitap, çarpıcı başlıklar taşır: “Çağdaş Bir Oyun Yazarı Olarak Turgay Nar”, “İktidar, Toplum ve Birey”, “Turgay Nar’ın Oyunlarında Sembolik Dil”, “Turgay Nar’ın Oyunlarında Mitosun Yeniden Yorumlanması”, “Şiddete Bulanmış Cinsellik”. Eser, 239 sayfadır. Kitabın sonunda toplu bir değerlendirmenin yer aldığı “Sonuç” bölümü, “Kaynakça” ve okurları yönlendirmek amacıyla yazılmış olan “Dizin” kısmı mevcuttur.

Ulutaş; çalışmasında Nar’ın *Tepegöz*, *Hitit Güneşi*, *Çöplük*, *Şehrazat’ın Oyunu*, *Terzi Makası*, *Kuyu*, *Gizler Çarşısı*, *Divâne Ağaç (Yunus Emre)*, *Can Ateşinde Kanatlar (Mevlânâ)* gibi oyunlarını ele almış; sanatçının Türk ve yabancı yazarlardan yaptığı uyarlamaları değerlendirme dışı bırakmıştır. Bu çalışmada, kitapta yer alan bölümler sırasıyla ele alınacaktır.

Yapıtın “Sunuş” kısmında modern tiyatronun bir temsilcisi olarak nitelendirdiği Turgay Nar’ı ve eserlerini tanıtan Ulutaş, onun şair kimliği ve şiir dünyası üzerinde de durur; Türk şiirinde önemli yere sahip olan Cemal Süreya, Hilmi Yavuz gibi isimlerin Turgay Nar şiiri hakkındaki yorumlarına da değinir. Ulutaş; Nar’ın oyunlarının sanatçının şair kişiliğinden etkilendiğini, oyunlarda şiirlerinin izlerine rastlandığını öne sürer. Bu fikir aynı zamanda Ulutaş’ın Turgay Nar tiyatrolarını incelemesinin sebeplerinden biridir. Şair kimliğine sahip Ulutaş’ın, yine bir şair olan Turgay Nar’a ve onun şiirsel oyunlarına yakınlık duyarak tiyatro eserlerini incelemesi, şiirsel yakınlığın bir yansıması olarak düşünülebilir. Nar’ın oyunlarında gözlenen şairane dil, Ulutaş’ın eserinde de akademik dille iç içe geçer. Bu bakımdan eserde dil, sıkıcı ve durağan bir akademik dilden uzaklaşarak güçlü anlatımıyla okuru etkilemeyi ve okurun ilgisini diri tutmayı başarır. Ulutaş’ın yer yer gözlenen şiirsel üslubu da *Turgay Nar Tiyatrosu*’nu özel ve orijinal yapan önemli bir etkidir : “(...) dehşeti resmederken gerçeği imgelerle kanatlandırması...” (s. 31.); “(...) Beyaz Zambak ve kardeşi Emedenî birer tasvire dönüşerek Doğu’nun kadim çarşılarını andıran dilsiz satıcıların, kör alıcıların, ölü yıkayıcılarının, çocuk satıcılarının, bulgucuların, kadersiz kızların, ruh tüccarlarının, organ satıcılarının bulunduğu Gizler Çarşısı’nda gerçekleşecek olayları izlemeye başlarlar (...)” (s. 79.) gibi cümleler, yazarın sanatçı kimliğinin izdüşümleri olarak kabul edilebilir.

Ulutaş; yapıtın “Giriş” kısmında dinsel törenler etkisiyle ortaya çıkan tiyatronun tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamaları siyasal, toplumsal, kültürel arka plan doğrultusunda verir. Eserin bu kısmı hem Ulutaş’ın tiyatro alanına hâkimiyetini göstermesi hem de okurda tiyatro türü ile ilgili bir temel oluşturması açısından önemlidir. Yazarın sunduğu bu temel sayesinde okur, oyun değerlendirmelerini daha rahat kavrama olanağına kavuşur ve eseri özümsemeye hazır hâle gelir.

Kitabın “Çağdaş Bir Oyun Yazarı Olarak Turgay Nar” başlıklı ilk bölümünde Nar’ın toplumcu gerçekçi yönü vurgulanır ve oyunlarının özetleri verilir. Ulutaş, oyunların anlatım biçimleriyle ilgili tespitlerini yapar; oyunlardaki konuları, temaları, anlatım tekniklerini, dil ve üslup özelliklerini bir bütün olarak ele alır ve oyunların ilk kez ne zaman, nerede, kimler tarafından sergilendiğini anlatır. Yazara göre Nar, oyunlarını ideolojik eğilimlerinden soyutlamaz.

Yazar, değerlendirmelerinde tiyatro türüne bağlı kalır; Nar’ın oyunlardaki görsel zenginliğin sanatçının başarılarından biri olduğu tespitini yapar.

İncelemelerde oyunlar hem müstakil bir eser olarak hem de bütünsel olarak analiz edilmiştir. Nar'ın oyunları üzerine yapılan incelemelere de yer veren yazar, bunlarla kendi tespitlerini harmanlar. Ulutaş; oyunlarda metinlerarasılık, bilinç akışı gibi modernist unsurların kullanımına da dikkat çeker; bunları somutlamak adına eserlerden örnekler sunar.

“İktidar, Toplum ve Birey” başlıklı ikinci bölüm, “İktidar ve Gözetim Toplumu” ile “Politik Eleştiri” olmak üzere iki başlık altında verilir. Ulutaş, Nar'ın düşünce yapısının oyunlara nüfuz eden taraflarının peşindedir. Yazara göre sanatçı, eserleri boyunca iktidar ve birey ilişkisini sorgular.

Ulutaş, Nar'ın eserlerini yerli ve yabancı yazar ve eserleri ile karşılaştırmalı bir yaklaşımla okur. Böylece Turgay Nar'ın yazarlar arasındaki yerini belirleyerek yazarın özgün ve güçlü sanatçı kişiliğini ortaya koyar. Örneğin yazar; Erwin Piscator, Bertolt Brecht gibi dünya edebiyatında öne çıkan isimlerle Nar arasında yakınlık kurar. Ulutaş'ın bu üç yazar arasında kurduğu bağ, tiyatronun toplumsal tarafıyla yakından ilgilidir. Tiyatronun, okuru düşünmeye sevk ederek seyirci üzerindeki dönüştürücü etkisine inanan eser yazarı, bir anlamda kendi sanat görüşlerini de çözümlememizi kolaylaştırır.

“İktidar, Toplum ve Birey” başlıklı ikinci bölümün ilk alt başlığı, “İktidar ve Gözetim Toplumu”dur. Burada ilkel dönemlerden beri birey ve toplumların cezalandırılma şekilleri, modernleşmeyle beraber başlayan gözetim süreci ve bu sayede iktidarın toplumdaki hâkimiyetini koruyabilmesi, edebî eserlerdeki yansımalarıyla birlikte verilir. Verilen bilgilerden ve ifade edilen görüşlerden sonra bunlarla bağlantılı olarak oyunlardaki iktidar-insan, iktidar-sanatçı ilişkisi irdelenir. Ulutaş, Nar'ın oyunlarında iktidar baskısını reddedişin sebeplerini araştırır; iktidar baskısının yok edilmesi ile iktidar varlığının birbiriyle örtüşen, birbirini besleyen paralel bir düzlemde var olduğu tespitini yapar. Birey ve sanatçı özgürlüğünün, devlet ve iktidar devamlılığında önemli etmenler olduğu vurgulanır. Toplumsal ve bireysel iradeye el koyan iktidarın, gücünü kaybetme korkusuyla kendi egemenliğinde bulunan insanların hayatlarını şekillendirme ve düşüncelerine yön verme uğraşı; iktidarın bir nevi kendini Tanrılaştırma çabası olarak okunabilir. Toplumsal güvensizliklerin de insani ilişkilerdeki sakatlıkların da bu durumun birer sonucu olduğu düşünülür.

“İktidar, Toplum ve Birey” başlıklı ikinci bölümün ikinci alt başlığı, “Politik Eleştiri” adını taşır. Ulutaş'a göre Nar, tiyatrolarını politik tavrından soyutlayamaz; oyunlarda iktidar-insan ilişkisi üzerinde durur. İnsanlığın bugün geldiği noktadan iktidar sorumlu tutulur. Yazar, Nar'ın oyunlarında tespit ettiği politik eleştiriye eser çerçevesinde yazarın duruşuyla bağlantılı olarak açıklar. Modernizmin zorunlu kıldığı sistemin yürütücülüğünü üstlenen iktidar kurumunu sorgular. İktidar, modernizmin dayattığı anlayışı topluma kabul ettirmekle yükümlüdür. Ulutaş, politik eleştiri ile örülü oyunlarda grotesk anlatım özelliklerine de dikkat çeker. Yazara göre grotesk öğelerin varlığı, anlatılan konunun özümsemesi amacını taşır. Oyunlardaki içerik ve anlatı biçimleri ile oyunların hangi tür içinde değerlendirilebileceği üzerinde tartışan yazar, “eleştirel gerçekçi” olarak düşünülecek eserlerin bu kategoriye dâhil edilebilme nedenlerini açıklar. Yazar; oyunlarda iktidarın güç kazanmak, gücü elinde tutmak için yaptıklarını özellikle Foucault'un iktidar mekanizması ile ilgili çözümlemelerinden yola çıkarak anlatır.

Kitabın “Turgay Nar’ın Oyunlarında Sembolik Dil” adlı üçüncü bölümünde yazar, Nar’ın şair kimliği nedeniyle oyunlarında da bu dili koruduğuna vurgu yapar. Şiirsel dilin lirik söylemi doğurduğunu belirten Ulutaş; dil ile anlatım, dil ile üslup arasında ilgi kurar ve dil ile üslubun, eserleri orijinal kılan öğelerin başında geldiğini belirtir. Yazar, bu bölümde Nar’ın oyunlarında kullandığı kaynakları tespit eder; Doğu ve Batı kültürlerinden gelen imgeleri, oyunlardaki çoksesli altyapıyı ortaya çıkarır. Yazarın tespitlerine göre Nar; tasavvuftan, farklı kültürlerle beraber Anadolu kültüründen ve geleneklerinden, hikâyelerinden, tarihsel ve dinsel metin ve kahramanlardan, evrensel temalardan ve mitolojiden yararlanır. Ulutaş; oyunlarda sembolik dilin, yazarın mesajlarını iletmesi ve okurun/seyircinin zihninde oyunun somutlanması bakımından işlevsel olarak kullanıldığını dile getirir. Örneğin *Can Ateşinde Kanatlar (Mevlânâ)* adlı oyunda “kuyu” ile “ney” arasında şekilsel bir benzerlik kurulduğu çözümlenmesine ulaşır. “Ayna”, “ağaç” gibi pek çok varlığın sembolik anlatım öğeleri olarak metinlerde yer aldığını söyler. Ulutaş; Nar’ın ideolojik, felsefi, psikolojik şifreleri olarak baktığı oyunlarında yazarın eğilimlerini, hassasiyetlerini dikkate alarak birtakım kavramlara işaret eder. “Birlik”, “emek” kavramları bunlardandır. Bu sözcükler, yazarın toplumcu bakış açısının yansımaları olarak kabul edilir.

Kitabın dördüncü bölümü, “Turgay Nar’ın Oyunlarında Mitosun Yeniden Yorumlanması” başlığını taşır ve “Mitolojilerin Tek Gözlü Devi: Tepegöz”, “Arkaik Bir İmge: Yılan” ve “Kültürel Bir Arketip: Anne” adlarını taşıyan üç kısma ayrılır. Bu bölüm, mitoloji hakkında verilen bilgilerle başlar. Ulutaş; Nar’ın mitolojiden yararlanma yöntemlerini, oyunlardaki mitolojik öğeleri ve bu öğelerin hangi kelimelerle ifade edildiğini tespit eder. Yazar, bunların dünyada var olan diğer sanatlardaki karşılıklarını da vererek okurun karşılaştırma yapmasına olanak sağlar. Yapıtta eser ve mesaj bağlantısı çok yönlü kurulur. Ulutaş’a göre mitoloji ile günümüz dünyasını buluşturan Nar’ın eserlerini doğru okumak ve eserleri okurken salt mitolojik dünya arasına sıkışmamak önemlidir.

Beşinci bölüm, “Şiddete Bulanmış Cinsellik” adını taşır. Yazar; Nar’ın oyunlarda ana iletiyi güçlendirmek, sarsıcı bir etki yaratmak ve bazen temayı temellendirmek amacıyla aykırı bir cinselliği işlediğini belirtir.

Tespitler

Nurullah Ulutaş’ın entelektüel kimliğinin biçim bulduğu *Turgay Nar Tiyatrosu* adlı kitabı, disiplinlerarası derin okumalara imkân sağlayan akademik değeri yüksek bir eserdir. Yazarın amacı, Nar’ın tiyatro oyunlarını bütünlüklü olarak irdelemek; oyunları tiyatro alanında özgün kılan özelliklerini tespit etmek; yazarın eserleri için bir kılavuz oluşturmaktır. Ulutaş; Turgay Nar’ın tiyatro oyunlarını daha çok tematik bağlamda ele alan ve bu eserlerin dokusunu renklendiren tasavvuf, mitoloji, kültür, gelenek gibi öğeler dâhilinde inceleyen bir eser ortaya koyar. Yazarın, eseri yazma amacına paralel olarak hem Nar’ın eserlerini hem de tiyatro tarihçesini ayrıntılandırarak ve her ikisini de birbirinin içinde eriterek vermesi, yazarı amacına ulaştırır. Yazar, “Sunuş” kısmı itibarıyla vardığı yargıları ve yazar hakkındaki öngörülerini kullandığı zengin kaynakça ile pekiştirir. Ulutaş’ın sanat ve bilim literatürüne hâkimiyetini sergileyen eser; Nar’ın sanatçı kişiliğini, yaratıcılıktaki ustalığını ve çok katmanlı eserlerindeki estetiğin kıymetini ortaya koyar.

Yazar, meşakkatli bir yol tercih ederek eserini yalnızca Turgay Nar'ın oyunları üzerine inşa etmez; bunu sadece ağırlık noktası kabul ederek zengin okumalar ve analizlerle eserini besler. *Turgay Nar Tiyatrosu*, sanat dallarının birbirleri üzerindeki etkilerinin ve kaynaşma noktalarının bir ifadesi olarak da okunabilir. Bu bağlamda eserin sanat alanında da dikkate değer bir kaynak teşkil ettiği söylenebilir. Böylece *Turgay Nar Tiyatrosu*'nu özümsemek, zaman ve emek isteyen bir gelişim yolunun kapısını açar.

Ulutaş, Nar'ın sanat dünyasını yakından tanır ve sanatçının şiirleri ile oyunları arasında bağlantı kurar; oyunları değerlendirirken yazarın kişiliğini, eğilimlerini, ideolojik dünyasını, birikimlerini göz ardı etmez. Yazar, Nar'ın tiyatrolarını analitik bir bakış açısıyla tahlil eder. En çok tematik bakımdan ele alınan oyunlar, edebî eserin diğer öğeleriyle iç içe verilir ve okurdan eserlerdeki bütünlüğü yakalaması beklenir. Yazar, metin-sahne bağlamında da eserleri değerlendirir. Mekân, işlevsel bakımdan analiz edilir. Belirlediği başlıklar altında oyunları tek tek değerlendiren Ulutaş, tespitlerini somutlaştırmak amacıyla eserlerden alıntılar yapar. Aynı zamanda bu alıntılar; Nar'ın modernizme, kapitalizme, politikaya, iktidara bakışının izlerini taşır.

Ulutaş, oyunları yalnızca kendi bakış açısı ile değerlendirmemiş; başka araştırmacıların değerlendirmelerine de yer vererek okurun zengin yorumlarla buluşmasını sağlamıştır. Yazar, oyunları geniş bir perspektifle analiz etmiş; bunları Nar'ın kişilik yapısıyla ilişkilendirerek, eserlerdeki politik, sosyal, kültürel zemine bağlı kalarak ve dünya edebiyatından örnekler vererek çok yönlü ele almıştır.

Turgay Nar Tiyatrosu'nun dikkate değer bir yönü de Ulutaş'ın kullandığı dil ve üsluptur. Kitapta yazarın dil ustalığına tanıklık edilir. Yapıtta görülen sağlam ve uzun cümlelerin bir kısmında şiirsellik hissedilir. Yazarın sanatçı kişiliğinden de kaynaklanan akıcı dil, eser boyunca korunmuş; böylece durağan ve yorucu bir okumanın önüne geçilmiştir. Ancak kitapta yer alan bazı uzun cümleler, sıradan okurun anlam ve bağlantı takibini güçleştiren bir soruna dönüşebilmektedir. Bu bakımdan eserin hitap ettiği okur kitlesinin belli bir alt yapıya sahip olması gerekmektedir.